

УДК 94(477)

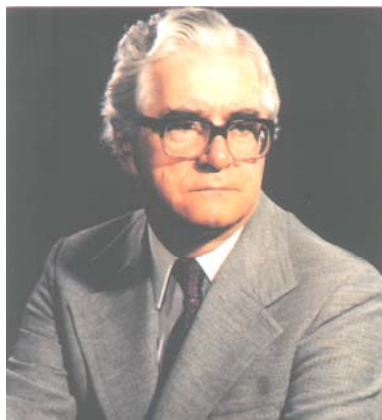
**ПОДВИЖНИК, ОДЕРЖИМИЙ ІДЕЄЮ
ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНИ БОГДАНА ЛЕПКОГО
(СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА РОМАНА СМІКА)**

У. Л. СКАЛЬСЬКА

*Івано-Франківський міський клуб української інтелігенції
імені Богдана Лепкого; e-mail: lenda_club@ukr.net*

Автор розповідає про життя та меценатську і організаційну діяльність відомого лікаря, українознавця, культуролога і суспільно-громадського діяча української діаспори в США доктора Романа Смика. Подано огляд доробку великого подвижника на лепківській ниві і мецената української культури.

Ключові слова: *Богдан Лепкий, українознавство, літературознавство, культурологія, бібліографія, журналістика.*

Народився Роман Смик 3-го жовтня 1918-го року в селі Жовчів Івано-Франківської області у родині отця Петра і Ростислави (з Кузелів) Смиків. По материнській лінії (Ростислава – дочка Іванни – сестри о. Сильвестра Лепкого) споріднений зі славетним письменником Богданом Лепким (племінник). Початкову школу закінчив у Жовчеві, де часто бував Богдан Лепкий, а середню освіту здобув в українських гімназіях Рогатина та Станиславова. У 1937-му році розпочав медичні студії в Краківському університеті, проживаючи у свого дядька Богдана Лепкого до його смерті 21.07.1941р. Зробив там останній знімок вуйка Богдана, що розміщений у книзі Василя Лева «Богдан Лепкий» [1]. Медичні студії закінчив у Берлінському університеті в 1945р. і відразу підготував докторат на тему «Українське народне мистецтво лікування». Матеріали до дисертації надав йому родич по матері – вчений-етнограф Зенон Кузеля, що довгі роки був заступником голови Наукового товариства ім. Шевченка, а після Другої світової війни став головою НТШ (в Сарселі, Франція).

Д-р Р. Смик залишив свій слід у медицині не лише виданнями про лікування венеричних хвороб, а й у медичному словникарстві (брав участь у підготовці німецько-українського валеологічного словника, вивчав історію медичних двомовних словників).

У 1950-му році емігрував з родиною до Сполучених Штатів Америки, де згодом у містечку Коал Сіті (штат Іллінойс) заснував приватну

лікарську практику. Згодом побудував свою клініку. 1991р. обраний людиною року цього міста, що біля Чикаго. У вільний час постійно займався музейництвом, філателією і пропам'ятними виданнями. Вже в еміграції (у США) організував і очолив Патріарший фонд єпархії св. Миколая, спонсорував і здійснював видання зібраних філателістичних і пропам'ятних матеріалів, пов'язаних переважно з особою Патріарха Йосифа Сліпого. Підготував збірку «Блаженніший Патріарх Йосиф у філателістичних і пропам'ятних виданнях помісної УКЦ», яку подарував імениннику в його 92-річчя. Зібрав та провів виставки на цю тему у США, Канаді, Австралії, Україні (зокрема в Івано-Франківську, Бережанах, Тернополі та Львові, де залишив цей увесь фонд). Такі ж матеріали експонуються і в Бережанському музею Репресованої Церкви. Мав також гарну колекцію подібних видань і публікацій, присвячених 1000-літтю хрещення України-Руси.

Постійно жертвував великі кошти на побудову соборів св.Ольги і Володимира в Чикаго, св.Софії в Римі; розбудову Українського Католицького університету в Римі, організацію і діяльність Українського Вільного університету в Мюнхені. Фінансово й особисто підтримував діяльність НТШ у Нью-Йорку, членом якого став у 1983 р. Створив при ньому фундацію Б.Лепкого, братство Андрія Первозванного та організував розбудову патріаршого фонду після повернення Й.Сліпого із заслання.

Треба додати, що д-р Р. Смик у 1966 р., після отримання від дочки Б. Лепкого Євгенії архіву письменника (півтонни матеріалів і книжок), став офіційним хоронителем творчої спадщини Б. Лепкого. У 1975 р., захворівши, передав весь архів відділенню НТШ у Нью-Йорку, де й понині він зберігається.

Все ж головною метою свого життя д-р Р. Смик обрав справу повернення Україні пам'яті і творчості Богдана Лепкого. Він організував урочисті ювілеї славетного свого родича не лише в Чикаго, а й по всій Америці та Канаді, особливо широко – 100-річчя від народження (1972р.). Тоді з чільною доповіддю виступала в усіх головних центрах українства континенту широко відома у світі літературознавець Марія Білик-Гаврусевич. Цю доповідь п. Роман подав у своїх енциклопедичних збірниках (5 великих томів), а Клуб української інтелігенції ім. Б. Лепкого видав її у 2003 р. окремою книжечкою накладом 1000 примірників [2].

Згодом д-р Р. Смик зібрав усі, окремо видані в різний час, спогади Б. Лепкого: «Крегулець», «До Зарваниці», «Бережани», додавши останню частину, записану з уст Б. Лепкого його братом Львоньом (Левком) і завершений ним під назвою «Спогади про брата», упорядкував і видав у 1967р. окремою книжкою під назвою «Казка мого життя». Цю книжку, що давно стала музейною рідкістю, заходами Клубу української інтелігенції ім. Б. Лепкого перевидано у 1999р. за підтримки д-ра Р. Смика у Івано-Франківську (видавництво «Нова Зоря», наклад 5 000 примірників). За цією книжкою ювілейного 2003 року під час випускного ек-

замену одинадцятикласники писали в усіх школах країни переказ із розділу «Бережанська гімназія»[3].

Особливо цінною є вже згадана монографія д-ра Василя Лева «Богдан Лепкий», що вийшла друком 1976р. також завдяки Романові Смику. Це – безцінний дар усім дослідникам творчості Б. Лепкого. Вона стала настільною книгою, невичерпним джерелом, лепківською енциклопедією для усіх дослідників діяльності нашого великого письменника. Власне після того д-ра Р. Смика 1983 р. урочисто прийняли в члени НТШ.

До всіх ювілеїв Б. Лепкого дружина Романа Ліда (з дому Кожушко), як художник, формувала пересувні лепківські виставки, які демонструвалися у мегаполісах США та Канади: Чикаго й Едмонтоні, Клівленді та Філадельфії, Детройті й Онтарію, а вступне слово про великого письменника й патріота своєї батьківщини виголошував п. Роман Смик.

Особлива заслуга д-ра Р. Смика у перевиданні брошури «Азбука і абетка» М.Шашкевича, подарованої Маркіяном Шашкевичем своєму гімназійному товаришеві о. Михайлові Глібовицькому з дарчим написом. Ця праця, написана М. Шашкевичем польською мовою в оборону кирилиці (опублікована в Перемишлі 1836 р.), а з нею і національної самобутності українців, видалася українцям в англomовнім екзилі особливо актуальною. Тож Р. Смик разом із шашкевичезнавцем з Вінніпега проф. Марунчаком перезняли її, дещо збільшивши формат, долучили до неї працю С. Шаха «У 150-ліття уродин о. Маркіяна Шашкевича», студії Тершаковця і Марунчака, «фірмово» опрацювали в шкіру, оформили золотом тисненням заголовком, персоніфікованою дедикацією й урочисто презентували Архієпископу Й.Сліпому і кожному єпископу перед римським синодом.

Р.Смик досить цікавий як українознавець, літературознавець і культуролог. Виголосив десятки доповідей на урочистих академіях і наукових конференціях у США й Україні, опублікував понад 40 статей лише на лепківську тематику. Як упорядник і редактор, підготував до друку кілька дрібніших видань (збірки різдвяних і великодніх поезій «Під Різдво» та «Під Великдень» – Тернопіль, 1993), казки й деякі повісті («Сотниківна», «Зірка», «Три портрети», «Вадим»).

Як дослідник та знавець українського театру, написав оглядові статті «Дещо про “вертепи”», маючи на увазі серію атракційних ревію «Вертеп наших днів» Лева Лепкого, «Печать праці Чайковських». Відомий також, як кореспондент українського спортивного часопису «Змаг», у 1941 р. – співредактор тижневика «Рогатинське слово», в 1943-му – редактор місячника «Авторемісник». Надавав матеріали й світлини для ілюстрованого часопису «Екран», друкувався у філателістичній газеті «Хроніки» – всього залишив півсотні публікацій із цієї галузі, а також з української нумізматики, геральдики та медалістики. Виступав активно у радіoproграмі «Недільні дзвони».

Як бібліограф, добре ознайомлений з цією справою завдяки кузенові – видатному вченому бібліографові Зенону Кузелі, Р.Смик уклав

рукопис-показчик подарованих йому книжок та статей, котрий налічує 202 позиції [4].

Як журналіст, висвітлював події українського церковного життя за кордоном, був дослідником історії церкви і, взагалі, історії (розвідка про грошову систему Київської Руси-України). Бібліографія українознавчих праць д-ра Р.Смика, що друкувалися у США, Канаді, Україні, Польщі й міжнародних виданнях, налічує 102 позиції.

Д-р Смик заснував задля вирішення цілої системи організаційних завдань Фундацію імені Б.Лепкого, головно, задля відтворення, поширення й примноження творчості Богдана Лепкого, хоч би ксерокопійно, але в книжковому вигляді рідкісних, раритетних видань, статей переважно лепківської тематики.

Вінцем такої діяльності стало п'ятитомне видання під загальною назвою «Повернення Україні Богдана Лепкого» (Чикаго-Україна, 1994, 1996, 1997, 1998 рр.), де зібрані матеріали про святкування ювілеїв Б. Лепкого, новопоставлені пам'ятники й пам'ятні таблиці Богдану Лепкому та його братам, будинки й церкви, пов'язані з родом Лепких, Глибовицьких, представлені в документах та фотографіях. Зокрема там широко представлена в документах та ілюстраціях відновлена Клубом української інтелігенції ім. Б. Лепкого традиція нагородження Перехідним Мазепинським Перснем (МПП) [5]. Згодом ці матеріали було розміщено в першому томі «Української поетичної мазепіани» [6]. Згадане п'ятикнижжя, за словами Володимира Погребенника, закладає підвалини майбутньої лепківської енциклопедії.

Завдав собі д-р Р. Смик величезного труду, власноручно перевидаючи особливо цінні, майже втрачені для нащадків матеріали, які збереглися в архівах НТШ. Таким чином деякі лепківські центри, в тому числі й наш Клуб, отримали не тільки збірочки поезій та малої прози Б. Лепкого різних часів, але й великі збірки віршів та оповідань.

Для нас здалися безцінними матеріали Зенона Кузелі: дві свого роду хроніки відродженої до життя національною революцією Східної України «З культурного життя України» і «Рік 1918 на Україні» та брошурка «Про дитячі ігри і забави». Отримавши згодом велику ювілейну книгу «В пошану Зенона Кузелі» [7], ми змогли провести наукову конференцію про життя і діяльність вченого, опублікувати декілька статей і видати окремою книжечкою цікаве етнографічне дослідження Зенона Кузелі «Бойківське весілля в Лавочнім» накладом 1000 примірників до фестивалю «Бойківщина» (2003р.).

Крім цього п. Роман перевидав сім літературознавчих праць, в тому числі «Чим жива українська література», 11 збірок поезій, один великий том «Поезії», збірку поезій (сонетарій) Марка Мурави (о. Сильвестра Лепкого), яку Богдан Лепкий видав власним коштом 1903р. під назвою «Книжка горя». Останню перевидало нами 2003р. до 100-річчя першого видання. Перевидав Роман Смик також праці дослідників Лепкого, зокрема Є. Пеленського, В.Безушка, М.Климишина, Яра Славути-

ча та інших. Загалом ним перевидано понад півсотні матеріалів, що були недоступними для дослідників творчості Б. Лепкого.

Але Роман Смик не обмежувався перевиданням тільки творів Б. Лепкого. Якщо йому потрапляв до рук якийсь артефакт, не шкодував ні коштів, ні праці, щоб повернути його народові, особливо тих, які побували в руках Б. Лепкого. Це, зокрема, оригінал рукопису першого тому «Народних оповідань» Марка Вовчка з редакторськими правками П.Куліша і видавця збірки. Цей рукопис після смерті Василя Доманицького перейшов до Б.Лепкого, а потім був викуплений Р.Смиком у його сина Ростислава та переданий у відділ рідкісних рукописів НТШ у Нью-Йорку. Це краківське мистецьке видання ілюстрованої «Історії України-Руси» Миколи Аркаса (1912 р.), співредактором і одним із ілюстраторів якого був Б.Лепкий, та «Перша читанка для народних шкіл», укладена А. Крушельницьким, Б. Лепким і О. Поповичем, проілюстрована О.Кульчицькою і видана у Відні 1918р. Серед подібних видань є й рідкісні, такі як «Український Скиталець» (№5 за 1921 рік), «Солдат або шість років в Оренбургу і Уральську» Й.Гордона (псевдонім Максиміліана Ятовта, друга Т.Шевченка) про Тараса в солдатському мундирі (видано у Лейпцигу 1865 р.), англomовна праця професора Лондонського університету В.Метьюза «Тарас Шевченко – людина і символ» (Лондон, 1951).

Роман Смик довгих 52 роки не ступав на рідну землю і першу ж можливість, як делегат Світового конгресу лікарських товариств, що відбувся в Україні літом 1990р., використав для реалізації своїх великих задумів – повернення Україні Богдана Лепкого. Відразу поїхав у Жуків до п. Василя Подуфалого, з яким вели мову про перший у світі пам'ятник Богданові Лепкому. Прилітав сюди щороку, спершу і по 2-3 рази в рік. Виступав не тільки на відкритті пам'ятників, меморіальних таблиць і музеїв, ювілейних імпрезах Богдана Лепкого, його братів Миколи і Левка, о. Сильвестра (які ми в Івано-Франківську з ініціативи Клубу його імені відзначали дуже урочисто – в обласному муздрамтеатрі, обласній філармонії), але й на різноманітних культурно-мистецьких заходах і наукових лепківських конференціях у 1991-1994, 1996-1997, 1999-2001 рр. в Тернополі, Бережанах, Івано-Франківську, Львові [8].

Власне окрема золота сторінка діяльності д-ра Р.Смика – це організація проектування, виготовлення, встановлення, фінансування й відкриття пам'ятників Б.Лепкому у с. Жукові, де парохом до самої смерті був о. Сильвестр Лепкий, в с. Крегулець біля Гусятини, де народився Богдан Лепкий та в Бережанах, де він ходив до школи, гімназії і проживав у свого дідуся о. Михайла Глібовицького.

Його ж заходами створено п'ять музеїв у місцях, де проживали чи перебували Б. Лепкий і його родина: більші у Жукові та Бережанах, невеликі кімнати-музеї у Жовчеві, Поручині, Черчі, проведено розширення й оновлення музею в Крегульці.

Завдяки багаторічній меценатській та організаційній діяльності д-р Роман Смик здобув велику популярність як в Україні, так і у США. По-

над 220 статей і нарисів про нього, написаних 120-ма авторами, свідчать про велике визнання подвижницької, самовідданої, кипучої діяльності на занедбаній ниві рідної культури. Доктором Р.Смиком повністю повернено Україні твори Богдана Лепкого, його шевченкіану, франкіану, шашкевичіану, а також твори батька, братів Миколи й Левка, кузена Зенона Кузелі, побратимів з «Молодої Музи». Не просто повернено, але й велично примножено і поширено всіма можливими й доступними засобами, залучено до цієї святої справи цілу армію послідовників, ентузіастів і шанувальників Богдана Лепкого.

За визнанням самого д-ра Р. Смика, тоді, коли не приїжджав до України особисто, жив нею „постійно думками, листовно, телефонічно”. За даними Володимира Погребенника, масив його листів в Україну був досить великим, а кореспондентами п. Романа були, як ми знаємо, І. Дзюба, І. Федорук, Р. Лубківський, Р. Пилипчук, В. Качкан, Ф. і В. Погребенники, Б. Кусень, В. Лавренюк, В. Подуфалий, У. і В. Скальські, львівські філателісти Р. Бишкевич і В. Соколова та інші. Варто було б ці листи зібрати, відчитати непростий почерк доктора у „темних місцях”, прокоментувати й видати.

Від себе додаю, що особисто мені д-р Р. Смик прислав на своїх «фірмових» бланках від часу нашої першої зустрічі 21.07.1991р. аж до 2005р. понад 200 листів. Спершу листи приходили двічі на тиждень з різними вказівками, порадами, настановами, зауваженнями, а часом і з докорами (в основному за занадто довгі мої описи ситуації в Україні, які не мав часу читати). Після 2003 р. вже лише присилав короткі записки, а часом тільки вставки чи бандерольки лише з підписом. Сам же писав на листочках формату А5, здебільшого, на одній стороні. Масмо в плані видати наше листування в давно задуманій книжці «Одержимий ідеєю» Роман Смик і Прикарпаття». Це буде наче історія повернення Богдана Лепкого в Прикарпаття завдяки його вірному синові з села Жовчів, яке совети перейменували на Калинівку, щоби навіть пам'ять пропала про славних його мешканців і вихідців. Вже на початку 90-х назва села повернулася.

За свої величезні заслуги перед Україною д-р Р.Смик отримав належне визнання, починаючи від численних грамот і подяк, премій імені Братів Лепких, імені Євгена Чикаленка, Ліги українських меценатів та імені Володимира Винниченка Українського фонду культури і завершуючи орденом «За заслуги» II ступеня (указ Президента України № 684/2006 «Про нагородження представників світового українства з нагоди 15-ої річниці незалежності України») та званням Почесний громадянин с. Жукова та м. Бережани. Крім цього в Бережанах є музей Р. Смика при Музеї книги. У м. Івано-Франківську п. Романа нагороджено золотою медаллю з нагоди 2000-ліття Різдва Христового.

Серед підтриманих д-ром Р.Смиком видань – книжечка «Богдан Лепкий – український письменник з Поділля», збірник «Високе небо Богдана Лепкого», «Пісні на слова братів Лепких», двотомне видання «Вибрані твори Б.Лепкого», «Журавлі повертаються...» В.Качкана, літе-

ратурний портрет «Богдан Лепкий» М. Сивіцького, роман Р. Коритка «Від передгроззя до громовиці», монографія Т. Литвиненко про історіософський характер пенталогії «Мазепа» Б.Лепкого, видання поезій Б. Лепкого, підготовлене Н. Дирдою, лепківські студії Надії Білик, «Присвяти Василеві Стефанику» Б.Лепкого, декілька випусків пісень Ярослави Мазурак на слова Б.Лепкого.

Коштом Р.Смика вийшов у Тернополі збірник «Лев Лепкий», де зібрано немало цікавих матеріалів про наймолодшого брата Богдана Лепкого. Спонсорував і підготовлену Клубом ім. Б. Лепкого до перевидання мемуарну повість «Казка мого життя» Богдана Лепкого, відтворений з ксерокопії сонетарій Марка Мурави «Книжка горя», брошуру У. Скальської «О. Сильвестр Лепкий», книгу «Життєпис Тараса Шевченка» Б.Лепкого та ін.

Роман Смик не тільки дав приклад гідний наслідування, але й посприяв становленню і самовияву цілого гурту невтомних лепкознавців. Наприклад, в тих же бережанських музеї Книги та музеї Б.Лепкого підготовлено і видавництвом «Джура» видрукувано кілька цінних видань. Серед них слід відзначити двотомник раніше не опублікованих художніх творів Богдана Лепкого, підготовлений Надією Білик [9].

Вже без допомоги д-ра Р. Смика міні-видавництво «Грань» Клубу української інтелігенції ім. Богдана Лепкого підготувало до видання і за сприяння Івано-Франківської ОДА видало матеріали, де зібрано майже все написане Богданом Лепким про нашого національного пророка Тараса Шевченка. (двотомник «Життєпис Тараса Шевченка» і «Шевченкіана Богдана Лепкого»), а також «Франкіану Богдана Лепкого» та «Шашкевичіану Богдана Лепкого». Крім цього ми упорядкували перший том «Української поетичної мазепіани» [5], куди увійшла драма «Гетьман Іван Мазепа», написана драматургом Богданом Мельничуком на основі трилогії Б. Лепкого «Мазепа». Готовий до друку другий том «Української поетичної мазепіани», куди увійшло 25 поем і поезій про великого нашого гетьмана.

Двадцять п'ятого грудня 2007-го року відійшов у вічність великий подвижник на лепківській ниві і великий меценат української культури світлої пам'яті доктор Роман Смик, нащадок славетних родів Лепких, Глібовицьких, Смиків. Прожив ущерть сповнених великою працею для рідного народу 89 років, залишив величезний науковий і громадсько-просвітницький доробок – незнищений, нетлінний пам'ятник собі. Він жив Україною, зробив надзвичайно багато, особливо в останні 15 років, повернувшись задля цього в Україну милу, доля якої лежала невпинно на його серці, за що ще при житті удостоївся прекрасної книги в його пошану «Лежить на серці для України» [10].

Література

1. Лев В. Богдан Лепкий (1872-1941): Життя і творчість. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1976. – 399с.

2. Білик-Гаврусевич М. Богдан Лепкий: Від ювілею до ювілею / Упор. У.Скальська. – Івано-Франківськ: Грань, 2002. – 40с.
3. Лепкий Б. Казка мого життя. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999. – 304с.
4. Смик Р. Наукові, літературні та музичні твори, даровані дру Р.Смикові в часі його паломництва на Вільну Україну. Спроба бібліографічного покажчика на правах рукопису. – Чикаго-Україна, 1999. – 202с.
5. Смик Р. Повернення Україні Богдана Лепкого. Кн.3 / Назустріч 125-річчю від дня народження Великого Сина України Богдана Лепкого. 1872-1997. – Чикаго-Україна, 1997. – 318с.
6. Українська поетична мазепіана / Упор. У.Скальська. – Івано-Франківськ-Дрогобич: Відродження, 2007. – Т.1.
7. Збірник на пошану Зенона Кузелі // Записки НТШ. – Т.СLXIX. – Париж-Нью-Йорк-Мюнхен-Торонто-Сідней, 1962.
8. Творчість Богдана Лепкого в контексті європейської культури ХХ століття. – Тернопіль, 1998. – 386 с.
9. Лепкий Б. Вибрані твори у 2-х томах / Упор. Н.Білик. – Тернопіль: Джура, 2007.
10. Лежить на серці доля України: Ювілейна збірка на пошану д-ра Р.Смика / Редактор-упорядник Н.Волинець. – Тернопіль: Джура, 2003. – 352с.

*Стаття постуила в редакційну колегію 28.12.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. техн. наук, професором Мойсишиним В.М.*

DEVOTEE OBSESSED BY THE IDEA OF RETURNING TO UKRAINE OF BOGDAN LEPKY

U. L. Skals'ka

*Ivano-Frankivs'k city club of Ukrainian intelligentsia by Bogdan Lepky;
e-mail: lenda_club@ukr.net*

An author tells about the life and patron and organizational activity of art of the known doctor, Ukrainian connoisseur, culturelogy and publicman of Ukrainian society in the USA of doctor Roman Smyk. The review of reserve of large devotee on the Lepciv field and patron of art of the Ukrainian culture is given.

Keywords: *Bogdan Lepky, Ukrainian connoisseur, literary criticism, culturelogy, bibliography, journalism*